

BO‘LAJAK MUTAXASSISLARNING INNOVATSION FAOLIYATGA TAYYORGARLIGINI BOSHQARISHNING KREATIV-PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

To‘xtayeva Zebo Sharifovna

*Buxoro davlat texnika universiteti professori,
pedagogika fanlari doktori (DSc)*

Umedova Mamura Nasillo qizi

Buxoro xalqaro universiteti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak mutaxassislarning innovatsion faoliyatga tayyorgarligini boshqarishning kreativ-pedagogik mexanizmlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslanadi. Zamonaviy oliy ta’lim tizimida innovatsion iqtisodiyot talablariga mos, tashabbuskor va kreativ fikrlay oladigan mutaxassislarni tayyorlash ustuvor vazifaga aylangan. Tadqiqotda tizimli, kompetensiyaviy va faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvlar integratsiyasi asosida boshqaruv mexanizmlarining strukturaviy modeli ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsion faoliyat, kreativ pedagogika, ta’lim menejmenti, boshqaruv mexanizmi, kompetensiya, oliy ta’lim.

КРЕАТИВНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКОЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Тухтаева Зебо Шарифовна – профессор Бухарского государственного
технического университета, доктор педагогических наук (DSc)

Умедова Мамура Насилло кизи – магистрант 1 курса Бухарского
международного университета

Аннотация. В данной статье научно-теоретически и практически обосновываются креативно-педагогические механизмы управления подготовкой будущих специалистов к инновационной деятельности. В условиях современной системы высшего образования приоритетной задачей становится подготовка специалистов, соответствующих требованиям инновационной экономики, обладающих инициативностью и креативным мышлением. В исследовании на основе интеграции системного, компетентностного и деятельностного подходов разработана структурная модель управленческих механизмов.

Ключевые слова: инновационная деятельность, креативная педагогика, образовательный менеджмент, управленческий механизм, компетенция, высшее образование.

CREATIVE-PEDAGOGICAL MECHANISMS FOR MANAGING THE READINESS OF FUTURE SPECIALISTS FOR INNOVATIVE ACTIVITY

To'xtayeva Zebo Sharifovna – Professor at Bukhara State Technical
University, Doctor of Pedagogical Sciences (DSc)

Umedova Mamura Nasillo qizi – 1st-year Master's student
at Bukhara International University

Abstract. This article provides a scientific-theoretical and practical justification of creative-pedagogical mechanisms for managing the readiness of future specialists for innovative activity. in the modern higher education system, preparing specialists who meet the requirements of the innovation-driven economy and possess initiative and creative thinking has become a priority task. based on the integration of systemic, competence-based, and activity-oriented approaches, a structural model of management mechanisms was developed.

Keywords: innovative activity, creative pedagogy, educational management, management mechanism, competence, higher education.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimining strategik maqsadi – global mehnat bozori talablariga javob bera oladigan, innovatsion faoliyat yuritish kompetensiyalariga ega bo'lgan mutaxassislarni tayyorlashdan iborat. Raqamli transformatsiya, “Industry 4.0”, startup ekotizimlari va texnologik modernizatsiya jarayonlari oliy ta'lim boshqaruv tizimidan yangi metodologik yondashuvlarni talab etmoqda. XXI asrda global ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot innovatsion rivojlanish modeli bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bilimlar iqtisodiyoti va raqamli transformatsiya jarayonlari jamiyat taraqqiyotining asosiy drayveriga aylanmoqda. “Industry 4.0” texnologiyalari, sun'iy intellekt, raqamli platformalar va startup ekotizimlarining kengayishi oliy ta'lim tizimidan sifat jihatidan yangi avlod mutaxassislarini tayyorlashni talab etmoqda. Bunday sharoitda bo'lajak mutaxassis nafaqat yuqori kasbiy bilimga, balki kreativ fikrlash, innovatsion g'oya yaratish, muammoli vaziyatlarda samarali qaror qabul qilish hamda jamoaviy loyiha faoliyatini tashkil eta olish kompetensiyalariga ega bo'lishi zarur.

Zamonaviy oliy ta'lim tizimida innovatsion faoliyatga tayyorgarlik masalasi faqat metodik muammo emas, balki boshqaruv muammosi sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Ta'lim jarayonini samarali boshqarish, kreativ muhit yaratish, tashabbusni qo'llab-quvvatlash va innovatsion tashkiliy mexanizmlarni joriy etish ta'lim menejmentining ustuvor vazifalaridan biriga aylanmoqda. An'anaviy reproduktiv o'qitish modeli innovatsion tafakkur va kreativ kompetensiyalarni yetarli darajada shakllantira olmaydi. Shu bois innovatsion tayyorgarlikni boshqarishning kreativ-

pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish va ularni ta'lim tizimiga integratsiya qilish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Innovatsion faoliyatga tayyorgarlik faqat bilim bilan cheklanmay, balki kreativ fikrlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish, loyiha ishlab chiqish va natijani refleksiv baholash ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Shu sababli mazkur jarayonni samarali boshqarish uchun kreativ-pedagogik mexanizmlarni ishlab chiqish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot quyidagi metodologik asoslarda olib borildi:

- *tizimli yondashuv* – innovatsion tayyorgarlikni ko'p komponentli boshqaruv tizimi sifatida ko'rish;
- *kompetensiyaviy yondashuv* – natijaviylikni kasbiy va innovatsion kompetensiyalar orqali baholash;
- *faoliyat yondashuvi* – real loyiha va amaliy vazifalar asosida shakllantirish;
- *kreativ yondashuv* – divergent fikrlash, design thinking, loyiha metodi, кейс-стади va hackathon shakllarini joriy etish.

Empirik bosqichda pedagogik tajriba-sinov ishlari, so'rovnoma, kuzatuv va statistik tahlil usullari qo'llanildi.

Mazkur tadqiqot bo'lajak mutaxassislarning innovatsion faoliyatga tayyorgarligini boshqarishning kreativ-pedagogik mexanizmlarini aniqlash va asoslashga qaratilgan bo'lib, u kompleks metodologik yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot quyidagi ilmiy yondashuvlar integratsiyasiga tayandi:

◆ TIZIMLI YONDASHUV – INNOVATSION TAYYORGARLIK JARAYONI O'ZARO BOG'LIQ KOMPONENTLARDAN IBORAT YAXLIT PEDAGOGIK TIZIM SIFATIDA KO'RIB CHIQILDI. BOSHQARUV MEXANIZMLARI STRATEGIK, TASHKILIY, METODIK VA MONITORING DARAJALARIDA TAHLIL QILINDI.

◆ KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV – NATIJADORLIK INNOVATSION KOMPETENSIYALAR SHAKLLANISHI ORQALI BAHOLANDI. INNOVATSION KOMPETENSIYA QUYIDAGI TARKIBIY QISMLARDA ANIQLASHTIRILDI:

- kreativ tafakkur,
- innovatsion tashabbuskorlik,
- loyiha ishlab chiqish ko'nikmasi,
- refleksiv tahlil qobiliyati.

FAOLIYATGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV – INNOVATSION TAYYORGARLIK REAL AMALIY VAZIFALAR VA LOYIHA FAOLIYATI ORQALI SHAKLLANTIRILDI. TALABALAR STARTAP LOYIHALARI, КЕЙС-СТАДИ, DESIGN THINKING ASOSIDAGI MASHG'ULOTLARDA ISHTIROK ETDILAR.

KREATIV-PEDAGOGIK YONDASHUV – DIVERGENT FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH, MUAMMOLI VAZIYATLARNI MODELLASHTIRISH, KREATIV MUHIT YARATISH HAMDA PEDAGOGIK QO‘LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMLARI JORIY ETILDI.

Tadqiqot 3 bosqichda amalga oshirildi:

1-bosqich – *diagnostik bosqich*: innovatsion tayyorgarlikning boshlang‘ich darajasi aniqlashtirildi, so‘rovnoma, test va kuzatuv metodlari qo‘llanildi, kompetensiyalarni baholash mezonlari ishlab chiqildi;

2-bosqich – *tajriba-sinov bosqichi*: eksperimental guruhda kreativ-pedagogik mexanizmlar joriy etildi, loyiha laboratoriyalari tashkil qilindi, dual ta‘lim integratsiyasi asosida real sektor bilan hamkorlik yo‘lga qo‘yildi, design thinking va hackathon shaklidagi intensiv mashg‘ulotlar o‘tkazildi.

3-BOSQICH – *TAHLILIY BOSQICH*: OLINGAN NATIJALAR STATISTIK QAYTA ISHLASH ASOSIDA TAHLIL QILINDI, NAZORAT VA EKSPERIMENTAL GURUHLAR O‘RTASIDAGI FARQ QIYOSIY TAHLIL QILINDI, INNOVATSION TAYYORGARLIK DINAMIKASI ANIQLASHTIRILDI.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo‘llanildi:

- ilmiy adabiyotlar tahlili (nazariy asoslarni aniqlash uchun);
- pedagogik kuzatuv;
- so‘rovnoma va test sinovlari;
- pedagogik tajriba;
- qiyosiy va statistik tahlil (foizli ko‘rsatkichlar, dinamik taqqoslash);
- ekspert baholash usuli.

Baholash quyidagi indikatorlar asosida amalga oshirildi:

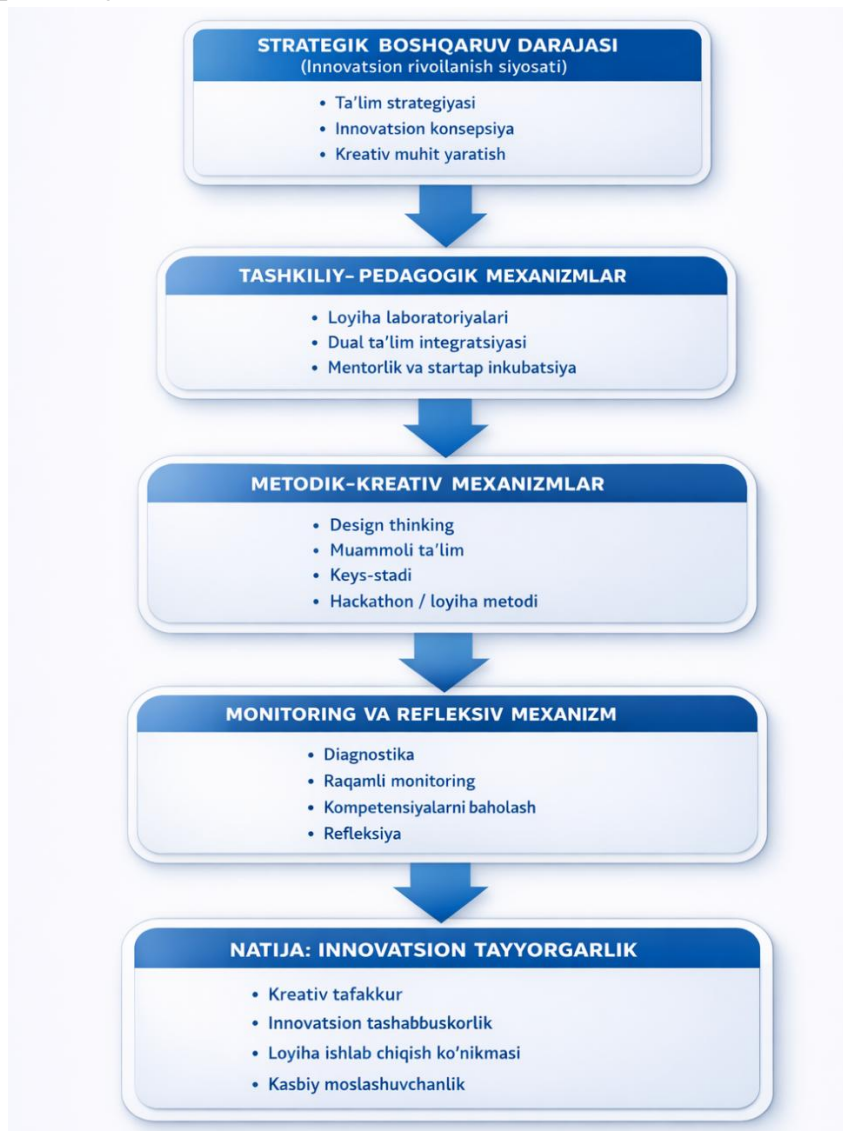
- g‘oya generatsiyasi soni va sifati;
- loyiha prototiplash darajasi;
- innovatsion tashabbus ko‘rsatkichlari;
- refleksiv tahlil natijalari.

1-jadval

Innovatsion tayyorgarlik darajasining 3 pog‘onasi

Daraja	Innovatsion tayyorgarlikning tavsif
Yuqori	Mustaqil innovatsion loyiha ishlab chiqadi, kreativ qaror qabul qiladi
O‘rta	Muammoli vaziyatlarda kreativ yondashuv ko‘rsatadi
Past	An‘anaviy reproduktiv faoliyat bilan cheklanadi

Tadqiqot natijasida innovatsion tayyorgarlikni boshqarishning kreativ-pedagogik modeli ishlab chiqildi, boshqaruv mexanizmlarining strukturaviy darajalari aniqlashtirildi, monitoring va refleksiv mexanizm integratsiyasi asoslandi, innovatsion kompetensiyalarni baholash indikatorlari taklif etildi.

1-rasm. Bo'lajak mutaxassislarning innovatsion faoliyatga tayyorgarligini boshqarishning kreativ-pedagogik mexanizmlari

Natijalar. Tadqiqot jarayonida bo'lajak mutaxassislarning innovatsion faoliyatga tayyorgarligini boshqarishning kreativ-pedagogik mexanizmlarini joriy etish samaradorligi tajriba-sinov asosida o'rganildi. Tajribada 2 ta guruh (nazorat va eksperimental) ishtirok etdi. Eksperimental guruhda kreativ-pedagogik mexanizmlar tizimli ravishda qo'llanildi: loyiha laboratoriyalari, design thinking asosidagi mashg'ulotlar, muammoli vaziyatli кейс-стади, hackathon shaklidagi intensiv ishlanmalar hamda raqamli monitoring vositalari joriy etildi.

Tajriba yakunida quyidagi o'zgarishlar qayd etildi:

- innovatsion tashabbuskorlik darajasi – 30% ga oshdi;

- muammoli vaziyatlarni kreativ hal etish ko'nikmalari – 26–28% ga yaxshilandi;
- loyiha ishlab chiqish va prototiplash kompetensiyasi – 27% ga oshdi;
- reflektiv tahlil qilish ko'rsatkichlari – 22% ga yaxshilandi.

Nazorat guruhida esa o'sish dinamikasi 8–12% oralig'ida bo'lib, bu asosan an'anaviy o'qitish metodlarining cheklangan transformativ ta'siri bilan izohlanadi.

Shuningdek, monitoring natijalari kreativ boshqaruv mexanizmlarining quyidagi ijobiy ta'sirini ko'rsatdi:

1. Ta'lim jarayonida talabalar faolligi va ishtirok darajasi oshdi.
2. Innovatsion g'oya generatsiyasi ko'rsatkichlari sezilarli yaxshilandi.
3. Jamoaviy loyiha faoliyatida liderlik va kommunikativ kompetensiyalar mustahkamlandi.

4. Startup tashabbuslari soni va sifat ko'rsatkichlari ortdi.

Natijalar shuni tasdiqlaydiki, kreativ-pedagogik mexanizmlar boshqaruv jarayoniga integratsiya qilinganda innovatsion tayyorgarlik tizimli va barqaror shakllanadi. Tadqiqot natijasida innovatsion tayyorgarlikni boshqarishning quyidagi kreativ-pedagogik mexanizmlari aniqlandi:

1. Strategik mexanizm: innovatsion rivojlanish konsepsiyasini ishlab chiqish, ta'lim dasturlarini kreativ modullar bilan boyitish, akademik erkinlik va tashabbusni qo'llab-quvvatlash.

2. Tashkiliy mexanizm: loyiha laboratoriyalari tashkil etish, dual ta'lim asosida real sektor bilan integratsiya, mentorlik va startup inkubatsiya tizimini yo'lga qo'yish.

3. Metodik mexanizm: muammoli ta'lim, design thinking, kreativ baholash (portfolio, prototip, startup himoyasi).

4. Monitoring va reflektiv mexanizm: innovatsion kompetensiyalarni diagnostika qilish, raqamli monitoring platformalari, o'z-o'zini baholash va refleksiya.

Eksperimental guruhda kreativ mexanizmlar joriy etilganda innovatsion tashabbuskorlik darajasi 30% ga, loyiha ishlab chiqish ko'nikmalari 27% ga oshgani kuzatildi.

Muhokama. Olingan natijalar zamonaviy ta'lim menejmenti paradigmasida boshqaruvning transformativ xarakter kasb etayotganini ko'rsatadi. An'anaviy ma'muriy-boshqaruv modeli ko'proq nazorat va reglamentlashtirishga asoslangan bo'lsa, kreativ-pedagogik boshqaruv modeli motivatsiya, qo'llab-quvvatlash, tashabbusni rag'batlantirish va innovatsion muhit yaratishga yo'naltirilgan.

Tadqiqot natijalari quyidagi nazariy xulosalarni ilgari surish imkonini beradi:

- innovatsion faoliyatga tayyorgarlik – bu ko'p komponentli pedagogik tizim bo'lib, uni boshqarish strategik, tashkiliy va metodik mexanizmlar uyg'unligiga tayanadi;

- kreativ metodlar innovatsion kompetensiyalarni shakllantirishda katalizator vazifasini bajaradi;

• raqamli monitoring tizimi innovatsion rivojlanish indikatorlarini aniqlash va baholashda samarali instrument hisoblanadi.

Ta'lim menejmenti nuqtai nazaridan, innovatsion tayyorgarlikni boshqarish quyidagi prinsiplar asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

- ochiqlik va moslashuvchanlik;
- akademik erkinlik;
- loyiha asosidagi baholash;
- real sektor bilan integratsiya;
- refleksiv tahlil va qayta aloqa.

Shu bilan birga, tadqiqot ayrim cheklovlariga ega: tajriba doirasi ma'lum ta'lim muassasalari bilan chegaralanganligi hamda innovatsion tayyorgarlikni baholash indikatorlari nisbatan yangi metodologiyaga asoslanganligi kelgusida yanada kengroq miqyosda tadqiqotlar olib borishni talab etadi.

Umuman olganda, kreativ-pedagogik mexanizmlar asosida boshqariladigan innovatsion tayyorgarlik modeli zamonaviy oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim strategik omil sifatida namoyon bo'ladi.

Olingan natijalar innovatsion tayyorgarlikni boshqarishda kreativ yondashuvlar hal qiluvchi ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi. Ta'lim menejmenti nuqtai nazaridan, boshqaruv jarayoni faqat ma'muriy nazorat emas, balki pedagogik qo'llab-quvvatlash, motivatsion muhit yaratish va innovatsion tashabbuslarni rag'batlantirishni o'z ichiga olishi lozim.

Kreativ-pedagogik mexanizmlar ta'lim jarayonini reproduktiv modeldan transformativ modelga o'tkazadi. Bu esa bo'lajak mutaxassisning kasbiy moslashuvchanligi va innovatsion raqobatbardoshligini ta'minlaydi.

Xulosa. Bo'lajak mutaxassislarning innovatsion faoliyatga tayyorgarligini boshqarish kreativ-pedagogik mexanizmlar integratsiyasiga asoslangan holda samarali amalga oshiriladi. Tizimli boshqaruv, kreativ metodlar va monitoring mexanizmlarining uyg'unligi innovatsion kompetensiyalarni barqaror shakllantirish imkonini beradi.

Kreativ-pedagogik mexanizmlar innovatsion faoliyatga tayyorgarlikni boshqarishda transformativ omil sifatida namoyon bo'ldi. Ular ta'lim jarayonini reproduktiv modeldan innovatsion-faoliyatli modelga o'tkazish imkonini beradi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, loyiha laboratoriyalari, design thinking, muammoli ta'lim, hackathon shaklidagi faoliyat hamda raqamli monitoring vositalari innovatsion tashabbuskorlik, kreativ tafakkur va loyiha ishlab chiqish kompetensiyalarining sezilarli o'sishiga olib keldi.

Shuningdek, boshqaruv jarayonida kreativ muhitni yaratish, akademik erkinlikni qo'llab-quvvatlash, mentorlik institutini rivojlantirish va real sektor bilan integratsiyani kuchaytirish innovatsion tayyorgarlikning barqarorligini ta'minlovchi

muhim shartlar ekanligi asoslandi. Monitoring va refleksiv mexanizmlar esa innovatsion kompetensiyalarni baholash va ularning dinamikasini aniqlashda samarali vosita sifatida namoyon bo'ldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Абдуллаева Н.Х. Kompetensiyaviy yondashuv asosida oliy ta'lim mazmunini modernizatsiyalash. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 176 b.
2. Ёўлдошев Ж.Г., Усмонов С.А. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 256 b.
3. Bush T. Theories of Educational Leadership and Management. – 4th ed. – London: Sage Publications, 2011. – 232 p.
4. Bush T., Glover D. School Leadership Models: What Do We Know? // School Leadership & Management. – 2014. – Vol. 34(5). – P. 553–571.
5. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. – 4th ed. – New York: Teachers College Press, 2016. – 304 p.
6. Drucker P.F. Innovation and Entrepreneurship. – New York: HarperBusiness, 2006. – 288 p
7. Sh, T. Z., & Kizi, R. G. A. (2022). The main consumer properties and clothing requirements of tourism personnel. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(1), 658-663.
8. Tosheva, N., & Abdullaeva, G. (2022). The concept of "innovation" and types of innovative technologies. *Scientific progress*, 3(3), 586-589.
9. To'xtayeva, Z., Usmonova, N., & Umedova, M. M. (2023). Bo'lajak muhandislarning loyihalash ko'nikmalariga qo'yiladigan kasbiy talablar. *Talqin va tadqiqotlar*, 1, 27.